

BURSA DARÜLKURRA MEZAR TAŞLARI VE SÜSLEMELERİ

Bursa Darülkurra Tombstones And Adornments

Yasin KILIÇ

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk Sanatları Ana Sanat Dalı Öğrencisi, Sakarya, Türkiye

ORCID ID: 0000-0002-7335-4630

ÖZET

Bursa da bulunan Hazire-i Darülkurra, Yakub Efendi tarafından 1492 yılında yaptırılmıştır. Hazirenin giriş kapısı üzerindeki kitabede darülkurranın, Kur'an-ı Kerim öğretiminin ve Kur'an-ı Kerim hıfzının yapılması amacıyla kurulduğu yazmaktadır. Darülkurra haziresi Bursa Osmangazi ilçe merkezindeki surların içinde yer almaktadır. Darülkurranın güney yönündeki avlunun, güneybatı yönünde haziresi bulunmaktadır.

Darülkurra Haziresinde 42 mezar ve mezar taşı vardır. Darülkurra Haziresinde bulunan mezar taşları günümüze kadar sağlam olarak ulaşmıştır. Darülkurra Haziresindeki mezar taşların, genel itibari ile 14. - 18. yüzyıllara ait oldukları görülmektedir. Özellikle arşiv belgelerinden ulaştığım bilgilere göre mezar taşlarının bir kısmı Emirsultan haziresinden getirildiği tespit edildi. Darülkurra Haziresinde farklı süsleme çeşitleri görülmektedir. Bunlar bitkisel, geometrik, nesneli ve mimari süsleme olarak görülmektedir. Daire, yıldız, burğu şekilleri ile yapılan geometrik süslemeler mezar taşlarının 12 tanesinde, bitkisel motif olarak yaprak, hatayi, penç ve palmet süslemeleri 14 tanesinde, mimari süsleme olarak kabara, mukarnas ve silme süslemeleri 5 tanesinde nesneli süslemeler ise Mevlevi başlığı tasviriyle 8 tanesinde süsleme unsuru görülmektedir. Darülkurra Haziresinde erkeklere ait olan kitabelerde faklı tiplerde başlıklar görülmektedir. Kadınlarda ise farklı çiçek motifleri ile süslenmiştir. Darülkurra Haziresinde kültürel ve ekonomik açıdan daha sade örnekler görülmektedir. 17.yüzyıl Osmanlı dönemi örnekleme unsuru olarak görülmektedir.

Darülkurra Haziresi mezar ve mezar taşlarında görülen süslemenin tespiti, yapılan malzeme, süsleme çeşitleri, tipleri, envanteri, süslemelerin tarihlendirilmesi ve bursa içerisindeki diğer hazireler ile benzerlik ve farklılıklarının incelenip değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Gerekçesi ise farklı yerlerden gelen taş ustaların farklı dönemlerde bulunmasıdır.

Bu çalışmada, Darülkurra Haziresinde bulunan kitabelerin farklı süsleme teknikleri incelenmiş ve Bursa da bulunan diğer tarihi hazireler ile karşılaştırılarak değerlendirilmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bursa, Darülkurra Haziresi, Mezarlık, Mezar, Mezar Taşı, Süsleme

ABSTRACT

Located in Bursa, Hazire-i Darülkurra was built by Yakub Efendi in 1492. In the inscription on the entrance door of the burial ground, it is written that the darülkurra was established for the purpose of teaching the Qur'an and memorizing the Qur'an. Darülkurra graveyard is located within the city walls of Bursa Osmangazi center. The courtyard in the south of Darülkurra has a burial ground in the southwest direction.

There are 42 graves and tombstones in Darülkurra Graveyard. The tombstones in the Darülkurra Graveyard have survived to the present day. It is seen that the tombstones in Darülkurra Cemetery belong to the 14th - 18th centuries in general. According to the information I have obtained from the archive documents, it was determined that some of the tombstones were brought from the Emirsultan graveyard.

Different types of decoration can be seen in Darülkurra Cemetery. These are seen as vegetative, geometric, object and architectural ornaments. Geometric ornaments made with circle, star and twist shapes are used in 12 of the tombstones, leaf, hatayi, claw and palmette ornaments as herbal motifs are in 14 of them, hovel, muqarnas and molding ornaments are used as architectural ornaments in 5 of them and objective ornaments are ornaments in 8 of them with the depiction of Mevlevi head. element is visible. In the inscriptions belonging to men in Darülkurra Graveyard, different types of titles are seen. For women, it is decorated with different flower motifs. It is seen as a simpler example in terms of culture and economy in Darülkurra Graveyard. The 17th century Ottoman period is seen as a sampling element.

It is aimed to determine the ornaments seen in the graves and tombstones of Darülkurra Cemetery, to inventory the materials, ornament types and types, to date the ornaments and to examine and evaluate their similarities and differences with other burials in Bursa. The reason is that stone masters from different places were found in different periods.

In this study, the different decoration techniques of the inscriptions in the Darülkurra Graveyard were examined and compared with the other historical burials in Bursa.

Keywords: Bursa, Darülkurra Cemetery, Cemetery, Grave, Tombstone, Decoratio

1. GİRİŞ

Mezar taşlarının farklı anlam ve değer taşıması her topluma göre değişkendir. Çünkü her toplumun kendi örf ve adetleri farklıdır. Bu nedenle Türkler Müslüman olduktan sonra ahiret inancı olduğundan dolayı mezar kitabesinin gelişmesine neden olmuştur.

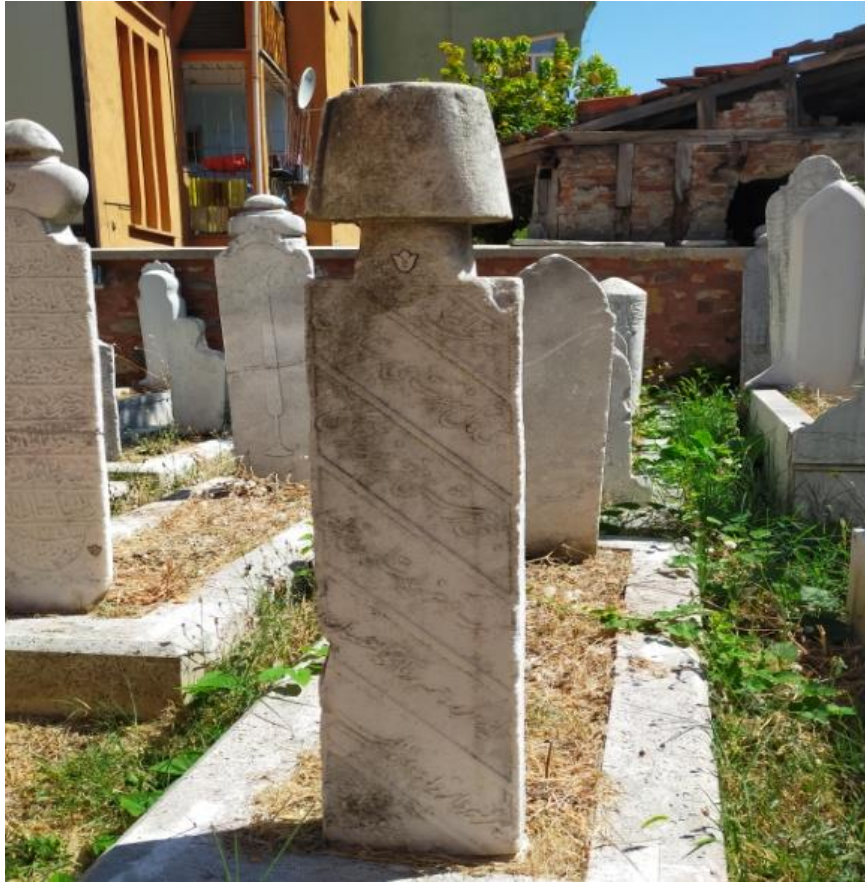
Yapılan mezar taşları estetik değeri yüksek, toplumsal değerleri içinde saklayan yapıtlardır. Ölen insanların arkalarından yapılan törenlerin değil, mezar taşına yazılanların kalıcı olduğunu düşünmüşlerdir. Bu nedenle hatıralarını, kimliklerini koruyup hep canlı tutmayı gelecek nesillere nakletmeyi düşünmüşlerdir. Yazılan mezar kitabeleri kabirde yatan kişileri değil, o insanların başlarından geçen olayları, tarihlerini, duygularını, düşüncelerini, dertlerini, zaferlerini anlatır.

“Mezar taşları; Arkeoloji, Sanat Tarihi, Kültür Tarihi ve Siyasi Tarihin önemli kaynakları arasında yer almakta olup, ait oldukları toplumun sosyal ve kültürel yapısını aksettiren, üstelik tarihleri de birçoğunda açıkça belirtilmiş olan Türklere ait eski Türk şehirlerinin bir bakıma tapu senetleridir” (Abraş, 2003 s:21-22). Türk toplumu geçmişten gelece olan bağlılık ve saygısını özgün düşüncelerini mezarlarda ve mezar kitabelerinde sembolleştirmişlerdir.

Geçmişten geleceğe ışık tutan mezar kitabeleri var olduğu zamanın kültür ve sanat anlayışları ile buldukları bölgenin özelliklerini taşır.

İslam sanatlarımızın dalı olan süsleme sanatı yüzlerce süsleme çeşidiyle mezar kitabelerinde yerini almıştır. Özellikle İslam sanatlarına artan ilgi ve alakayla beraber mezar kitabeleri konusunda da üniversitelerde tez ve makale konusu artmıştır. Avrupa’da gelişen koruma bilincine rağmen, bizde mezar taşlarına olan ilgi, aksine ilgisizlikle karşılaşmış sanat eserleri olan kitabelerimiz harap olmaya terk edilmiştir. Nüfusun artması, şehirleşmenin gün geçtikçe büyümesi, bunun gibi birçok nedenlerle mezar taşları parçalanmakta ve yok edilmektedir. Tahrip edilen mezar kitabelerin yerine yeni yapılan mezar ve mezar taşları ise geçmişin hiçbir özelliğini barındırmıyor.

Bu saydığımız tüm sebeplerden dolayı, Darülkurra haziresinde bulunan Mezar Taşları’nın kaybolup gitmemesi amacıyla bu çalışmaya yönelmiş bulunuyorum.

Fotoğraf 1. (Darülkurra haziresi 2021)

2. MEZAR KİTABELERİNİN TARİHİ SÜRECİ

Türk toplumu Anadolu'ya gelişinden itibaren 20.yüzyılın ikinci dönemine kadar geçen sürede kendilerine has bir üslupda sanatsal ve sosyal anlayışla mezar ve mezar kitabeleri meydana getirmişlerdir. Türkler İslamiyet'le tanışmadan önce ölümlerini farklı dönemlerde gömmüşlerdir. Yaz aylarında ölenleri sonbaharın başlangıcında otlar ve yapraklar sarardığı zaman, kışın ölenleri ise karların eridiği ilkbaharda defneder üzerine taş dikerlerdi. Türk süsleme sanatının özelliklerini ortaya çıkardığı yüzlerce motif ve çiçek uygulamasını Türk dil sanatının gelişim evresini ve bunlarla beraber genellikle nesih ve sülüs yazı türünden istif ve satır stilleriyle insanları büyüleyen eserleri görebileceğimiz mezar kitabelerine, ilk olarak moğalistan tarafında Altay dağlarının kuzey yamaçlarında rastlanılmıştır.

Orta Asya'nın bazı bölgeleri ve Ula dağları gibi farklı bölgelerde yapılan kazılarda Kurganlar bulunmuş ve bu Kurganlar farklı yerlerde gömülen Hun imparatorluğuna ait olduğu tespit edilmiştir. Bu mezar taşlarının içine giren kar ve yağmur sularının kurganın içinde donması sonucu yüzyıllarca bozulmadan kalabildiği anlaşılmıştır. Bu sebepten dolayı taş ve toprak ile örtülü bu mezarlar; içten ağaç kütüklerinin yatay ve dikey olarak dizilmesiyle örtülen ve ölünün eşyalarıyla birlikte gömülen mezar odalarıdır.

Orta Asya ve diğer bölgelerdeki kazı çalışmalarında devlet erkânları için kitabeli, resimli yedi – sekiz metre yükseklikte kitabeler dikildiği, halkın mezarlarında ise daha sade mezar taşları kullanıldığı tespit edilmiştir.

Göktürk devletinin de Hun imparatorluğu gibi Kurgan mezarlarına benzeyen, kabirdeki kişinin kimliğini, üzerinde geçen tarihi olayları ve insanlarla ilgili söylemlerin olduğu “Bengütaş” denen büyük bir kitabe koydukları; ölünün üzerinde bulunan eşyaları ile gömüp, sonra çukurun üstüne topraktan kubbe gibi bir döşeme yaptıklarını, bu ölen insan hayatında adam öldürmüş cesur ve yürekli biriye onun uşakları olması için kişinin hayatta iken öldürdüğü düşman sayısı kadar “balbal” adı verilen taş ve ağaçtan yapılmış heykelleri, onun anısına bu mezarın etrafına diktiklerini Orhun Kitabeleri'nden anlıyoruz.” Önceleri, adına “balbal” denilen bu heykeller, ölünün hayatta iken öldürdüğü düşmanları tasvir eden heykellerdi, sonraları, galiba başka maksatlarda dikilmiş olsa gerektir; çünkü erkeği tasvir eden heykellerle yan yana kadın heykelleri de bulunuyor ki, bunların ölünün kendisinin veya yakınlarının heykelleri olması da mümkündür”(Dağlıoğlu, 1962 s:59).

Fotoğraf 2. (Göktürk taş anıtları ve balballar sanat tarihi)

Yapılan kazı çalışmalarında Göktürk'lerde de mezar taşı olarak kullanılan boynuzlu koç heykelleri bulunmuştur.

Orta Asya'daki ölüyü defnetme merasimi de Göktürk'lerin defin merasimi de birbirlerini çok andırmaktadır. İbni Fadlan, orta asyadaki ölüyü defnetme merasimini şöyle ifade etmektedir: “Onlardan biri hastalanırsa köleleri ve cariyeleri bakar, ev adamlarından hiç kimse hastaya yaklaşamazdı. Evden uzak bir çadır dikip, hastayı oraya koyarlar ve iyileşinceye ya da ölünceye kadar orada kalırlardı. Yoksul ve köle ölürse bazen onları kırlara bırakıp giderler, onlardan biri ölürse ev gibi büyük bir çukur kazılırdı. Ölüye ceket giydirirler, kuşağını kaşandırırılar, yanına kullandığı eşyalarla yayını koyarlar, eline kırmızı dolu tahta kadeh tutturulup, önüne kırmızı dolu tahta kap koyarlardı. Sonra çukurun üzerine topraktan kubbe gibi döşeme yapılırdı” (A.P. Kovalevsky's Tercüme: ibn faldan, 1956 s:141).

Fotograf 3. (Talat Tekin, *Orhon Yazıtları: Kül Tigin, Bilge Kağan, Tunyukuk*, İstanbul 1995).

Hazirelerin çevresinde diğer aile fertlerinin heykelleri ve taşların bulunması, buranın bir bakıma aile haziresi olduğunu ortaya çıkarmıştır. Diğer dinlerin etkisinde olan Uygur Türklerinin de insanı kabre koyma şekli farklılaşmaya başlasa da, üstü kubbe ile örtülü mezar şekillerinde bir değişme olmamıştır. Uygurlulardan başlayarak İslamiyet’i kabul eden Karahanlılar’la mezar ve ölüyü defnetmek kültürü Büyük Selçuklular ve Osmanlılar döneminde de yaşatılmaya çalışılmıştır.

İslamiyet’in Türkler üzerindeki tesirinden ötürü, kabre konulan kişinin üzerinde bulunduğu eşyaların konulması adetlerinin bırakıldığı gözlenmektedir. “Dini değişimin bir sonucu olarak, Şamanlık inancının yerini İslam düşüncesi almaya başlamış, bu düşünce toplumsal yapıya da nüfuz etmiştir. Türkler yeni dinlerini anlayışı çerçevesinde, ama eski dinlerinden de izler taşıyan mahalli mezar ve süsleme tipleri meydana getirmişler; inanç ve düşünce sistemlerine yeni bir yorum kazandırarak değişik tipte mezarlar yapmışlardır”(Eyice, 1955 s:242).

İslamiyeti kabul eden Türklerdeki mezar ve mezar taşı kültürünün değişmesine rağmen, insanların ölümsüzleştirilmesi ve mezar taşlarının anıta dönüştürme düşüncesi devam etmiş, buldukları yörenin kültür, gelenek ve inançlarından etkilenerek farklı mezar taşı kitabeleri ortaya çıkarmışlardır. Anadolu’nun birçok şehirlerinde mezarların başlarına su, ekmek ve buğday gibi yiyeceklerin bırakılması Türk gelenek ve inanç kültürünün günümüzdeki izlerini taşıması yönünde önem arz etmektedir.

İç Anadolu’daki bazı mezarlarda ok, yay, hançer, hayvan araç gereç figürleri bulunmaktadır. Bu zamanımızda bile İç Anadolu’daki bazı şehir ve köylerde eski Türklerde olduğu gibi ölüyle beraber onun sevdiği eşyalarının da gömüldüğü bilinmektedir. Türklerin İslamiyete geçmesi ile birlikte değişik kültürlerle karşılaşmanın sonucu olarak değişik süslerde mezar ve mezar kitabesi yapmaya başlamışlardır. Bunlara örnek olarak İznik, Ahlat, Bitlis ve Konya mezar taşı örneklerini oluşturmuşlardır.

“Bilindiği gibi İslam dininde içki ve kumar gibi “ansab” denilen dikili taşlara tapmak yasaktır” (Ferrari, 2003 s:381). Bu nedenle bazı Türk İslam devletlerinde insan resimli paralar basıp mimaride ise yüz çehresi belirtilmeden canlı resimler meslekleri ve buldukları durumları sembolize eden mezar kitabeleri yapılmıştır.

XI. Yüzyıldan itibaren Türk İslam devletlerinde mezar şekillerine bağlı olarak mahalli özellikler taşıyan birçok kümbet ve mezar ve mezar kitabesi yapılmaya başlanmış, fakat belli bir zaman sonra meslek, mezhep ve tarikatları sembolize eden işaretlerle şekillendirilmişlerdir. Türkler İslamiyeti seçtikten sonra daha önce yapmış oldukları mezar kitabelerinde görülen figürlü mezar taşları yok olmaya başlamış, bundan sonra, sülüs, rika yazı çeşitleri ile beraber ve bitki motifleriyle yazı yazılmış, yazılarda figürlere

benzetilmiştir. “Peygamber döneminden sonra geçmişte bazı grupların mezarların üzerine tümsek bile yapılmasına karşı çıkmalarına rağmen, peygamber mezarların kaybolup çığnınmelerine karşı çıkmış, geçmişte uygulanan mezar geleneğine bile karışmamıştır” (Çetin, 1986 s:113).

Geçmişten günümüze birçok tarihi bilgiye tanıklık eden mezar ve mezar taşı kitabeleri her yönüyle tarihe ışık tutması, toplumun kültürel özelliğini göstermesi, toplumumuzun geçirdiği kültür devirlerini yansıtan en önemli kaynaklardır. Mezarda yatan kişinin ne zaman doğduğunu, ne zaman vefat ettiğini, mesleğini ne olduğunu, ailesinin kimler olduğunu, nerde yaşadığını ve bunlar gibi birçok bilgiyi barındıran ansiklopedi konumundaki mezar kitabeleri, birer biyografi belgeleridir.

Osmanlı mezar taşlarında başlıklar bir sınıfın nişanesi olarak kullanıla geldiğinde dini ve milli bir gelenek haline gelmiş, mezar başlıkları yere yerleştirilerek konulan kavuk veya yek pareler sadece erkekler için yapılmış bu başlıklar, şahide üzerinde bulunan kitabeyi okumadan ölünün cinsiyetini belirlenmesi kolaylığını sağlayan bir sembol olmuştur.

Fotoğraf 4. (Muradiye külliyesi Osmanlı Mezar Taşlarının Dili)

“19. yüzyılın ekonomik ve kültürel çöküntüsü bütün sanatları etkilemiş ve bu yüzyılın sonunda mezar taşlarımız da buna paralel olarak iyice yozlaşmış, serpuşun yerini pesler almış, mezar taşlarımız tamamıyla batının menziline girmiş eski mezar taşlarının yerini kişiliksiz ve sade kesme mermer blokları almıştır” (Gümüšoğlu, 2004 s:46-102).

Bursa şehrine ait kesin bilgiler Romalılar Döneminden itibaren başlar. Bitinyalılar zamanında sönük bir şehir olan Prusya Romalılar döneminde İznik’e bağlı bir Şehir olarak önem kazanmaya başlamıştır. Roma İmparatorluğu'nun parçalanmasından sonra ise Doğu Roma İmparatorluğu hâkimiyetindeki şehirlere Biri haline gelmiştir. Bu dönemde Arap ordularının ve Türklerin hücumlarına Hedef olmuştur. Bursa şehrinin asıl gelişmesi Türkler tarafından ilk olarak Selçuklu komutanı Anadolu Fatih Kutalmışoğlu Süleyman Şah tarafından 1080 yılında İznik'ten hemen sonra fethedilmiştir. Ancak 1115 yılında Bizans tarafından Haçlı ordularının yardımı ile geri alınarak tekfurluk Merkezi yapılmıştır. 12.yüzyıl başlarında Bursa ve dolayları Osmanlı Türklerinin akınlarına uğramıştır. 1302'de Osman Bey tarafından kuşatılmıştır. Bu kuşatma sonucu şehir abluka altına almıştır. 10 yıldan fazla bir süre herhangi bir yardım alınamayan Bursa halkının perişanlığa sürüklenmesi yüzünden Bizans tekfuru 6 Nisan 1326 tarihinde şehri Osman Bey'in oğlu Orhan Gazi'ye teslim etmiştir. Bursa Osmanlı Türklerinin ilk başkenti olması nedeniyle kısa zamanda gelişmiştir. Osmanlı Devleti burada teşkilatlanmıştır. Kaynaklarda ilk paranın 1320 de Bursa'da basılmış olduğu belirtilmektedir. Ancak 1977 yılında İbrahim artık tarafından yapılmış olan bir araştırmada İlk gümüş Sikkenin Ertuğrul oğlu Osman Gazi döneminde 1323 de basmış olduğu ortaya çıkmıştır. Orhan Gazi döneminde Kent Hisar dışına taşmış Anadolu'dan gelen Türk boyları burada yerleştirilmiştir. Orhan bey tarafından Hisar içinde Bey Sarayı adı verilen bir saray ile beraber Hisar dışında da birçok Eser yaptırılmıştır. Orhan Gazi'nin 1362 ölümünden sonra yerine geçen oğlu Murat Hüdavendigar imar çalışmalarına girmiş Anadolu'da ve Balkanlarda fetihler yaparak devletin sınırlarını genişletmiştir. 1365 de devletin başkentini Bursa'dan Edirne'ye taşımıştır. Fakat Bursa sembolik olarak Başkent kalmayı

sürdürmüş. 1385 yılında 1. Murat Hüdavendigar şehit olmuş yerine Yıldırım Beyazıt geçmiştir. Yıldırım Beyazıt zamanında Bursa devletin önemli kültür merkezi olmuştur. Şehir kısa zamanda imar görmüş birçok Cami, medrese, okul, hamam yapılmıştır. 1402'de Yıldırım Beyazıt Ankara Savaşı'nda yenilmiş ve 1403 vefat etmiştir. Mezarı Akşehir'den Bursa'ya getirilmiştir. Anadolu'nun ve diğer İslam ülkelerinin her tarafından gelen büyük alimlerin ve şehirlerin karargahları haline gelen Bursa 1402'de Timur Kuvvetleri tarafından yağmalanmış hazineler ele geçirilmiş şehir ateşe verilmiştir. Yangın sırasında ilk Osmanlı padişahlarını ait resmi vesikalar ve birçok eserler yok olmuştur. Bursa'daki hazireler içindeki mezar taşları ve çevrelerindeki küçük hazireler oluşması yüzünden Osmanlı sanatının çok güzel örneklerini oluşturan Bursa türbelerini görmekteyiz. Bursa'da en önemli Türbeler arasında Muradiye Türbesi bulunmaktadır. 6 Osmanlı padişahının türbesi ve cami ile birlikte 11 türbe bulunmaktadır. Yeşil Türbe önemli bir eserdir. Burada Osmanlı Devleti'nin ikinci defa Kuran ve memleketini parçalanmaktan kurtaran Çelebi Sultan Mehmet ile oğulları yatmaktadır. Erken Osmanlı sanatının mimarisinin bütün karakteristik özelliklerini ortaya koyan Yeşil Türbe Çelebi Sultan Mehmet'in Beyaz, mavi, sarı, lacivert renkli çinilerle süslenmiş sandukası bulunmaktadır. Orhan gazi ile Osman Gazi'nin türbeleri Bursa'da bulunan en önemli erken dönem türbe örneklerindedir. Tophane mevkiinde bulunmaktadır. Bursa'da bulunan önemli hazirelerin başında Pınarbaşı, Emirsultan ve Alacahırka hazireleri gelmektedir. Bu hazirelerde figürlü olana rastlanmamıştır. Tamamı tezyini özellik gösteren mezar taşlarında genellikle sülüs ve Nesih Hatta yazılmış kitabeler mevcuttur.

Batıda tarihi eserleri koruma bilincine rağmen, aksine bizim toplumumuzda koruma bilinci bir yana harap olmaya terk edilmiştir. "Toprağın altındaki Anadolu medeniyetlerine gösterilen ilginin binde biri mezar taşlarına gösterilmemiştir" (Atabinen, 1992 s:172).

Son yıllarda bu coğrafyalarda nüfus yoğunluğunun çok olması, şehir planının tarihi yerlere göre şekillenmemesi estetik olgunun olmaması ve bilinçsiz bir şekilde tahrip edilmesine neden olmuştur. Bu tahrip edilen mezar kitabelerinin yerine yeni mezar taşları ise sanattan yoksun estetik değeri olmayan eserlerdir. Zikrettiğimiz bütün bu olumsuz nedenlerden ötürü, ülkemizin önemli hazirelerinden olan Darül kurra Mezar Taşları'nın tespit edilmesi ve tarihin akışında kaybolup gitmesinin önlenmesi amacıyla bu çalışmaya yönelmiş bulunuyorum. Bu çalışmada hazirenin bulunduğu alan incelenerek çalışmaya uygun olup olmadığına karar verilmiş ve bir plan oluşturularak çalışmalara başlanılmıştır.

Fotoğraf 5. (Darulkurra haziresi mezar taşları)

Konu ile ilgili kaynaklar incelenmiş bu kaynaklardan bibliyografya ve bilgi fişleri hazırlanmıştır. Kaynak taraması için İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Bursa İnebey Yazma Eserler Kütüphanesi, İstanbul İsham Kütüphanesi'nde kaynak araştırmaları yapılmış; sonrasında Erciyes Üniversitesi Kütüphanesi, Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi, Başbakanlık Osmanlı Arşiv'inde inceleme yapılarak konu ile ilgili her türlü kaynak elde edilmiş ve değerlendirilmeye alınmış; gerekli kurum ve kuruluşlarla bağlantı kurulmuştur. Özellikle mezar taşları ve Osmangazi tarihiyle ilgili yayınlara bakılmıştır. Ayrıca Y.Ö.K'ün internet sitesi üzerinde konuyla ilgili her türlü tezler incelenerek çeşitli bilgilere ulaşılmıştır.

Saha çalışması yaklaşık üç ay sürdü. Osmangazi Darülkurra Haziresi'nde bulunan bütün mezar taşları kataloga alınmamış, kendi içerisinde sınıflandırılması yapılan mezar taşı örneklerinin en belirgin özellikleri taşıyan ve çok fazla tahribata uğramamış örneklerin kataloga dahil edilmesine dikkat edilmiştir. Üç ayrı

alandan oluşan hazirenin bulunduğu arazi gezilerek birinci alandan on üç, ikinci alandan sekiz, üçüncü alandan ise yirmi bir toplamda kırkiki adet mezar taşının kataloga alınmasına karar verilmiştir. Arazi çalışması sırasında mezar taşlarındaki bilgilerin sistematik bir şekilde oluşturulması için gözlem fişleri oluşturulmuştur. Gözlem fişleri hazırlanırken mezar taşlarının bu fişlere toprağa dikili ve kapak taşı olmak üzere iki farklı biçimde gruplandırılarak kayıt edilmesine dikkat edilmiştir. Toprağa dikili mezar taşlarının gözlem fişlerinde Kat No, Fotoğraf No, Çizim No, İnceleme Tarihi, Günümüzdeki Durumu, Kitabesi ve Tarihi, Mezar Tipi, Kullanılan Malzeme, Başlık ve Tepelik, Uygulanan Teknik, Süsleme Programı, Yazı Düzeni, Mezar taşı formu, boyutları gibi bilgiler yer alırken; kapaktaşlı mezarlarda bu bilgilere ek olarak kapak taşının ölçüleri ve suluğun konumu gibi bilgiler de yer almıştır.

Arazi çalışması yapılan hazirede kataloga dahil edilen mezarların genel ve ayrıntılı fotoğrafları çekilerek; otuz adet mezar taşında süsleme olduğu tespit edilmiştir. Her mezarın mezar, başlık ve süsleme çeşitleri belirlenmiş; mezar taşları, mezar tipi, süsleme çeşitleri ve başlıklarına göre gruplandırılmıştır.

Mezar taşı İncelenen mezarların ayrıntılı tanımları yapılmış, fotoğraflardan kitabesi okunamayan yirmi adet mezar taşının karbon kağıdı kullanılarak birebir estanpajları alınmıştır. Ayrıca otuz adet mezar taşının da alanda röleleri çıkartılmıştır. Arazi çalışması bittikten sonra alınan ölçüler ve notlar ışığında mezarların ölçekli çizimleri yapılmıştır. Çalışmanın son aşaması olan yazım aşamasında parça parça toplanarak gözlem fişlerine kaydedilen tüm bu bilgiler ana hat planına uygun olarak metin yazılımına geçilmiştir.

Fotoğraf 6. (Darulkurra haziresi mezar taşları)

3.SONUÇ

Mezar taşları yapıldığı dönemin Sanat, Edebiyat, Kültür ve Tarihi öneme sahip değerlerini günümüze kadar yalın bir dille aktaran bu eserler kültür ve sanat tarihi açısından araştırılması gereken konulardan birisidir.

Mezar ve mezar taşları ile ilgili yayınlanmış eserlerin sayısı çok azdır. Hazireler ile ilgili yerleşim yerlerin artması, nüfus yoğunluğunun çok olması bunu gibi birçok sebeplerden dolayı hazireler yok edilmektedir. Hazireler ile ilgili tahribin önlenmesi ve eserleri ortaya çıkarma açısından yararlı olacağını düşündüğüm için bu çalışmayı uygun buldum.

Özellikle Osmanlının son dönemleri ve Cumhuriyetin ilk yıllarından önce nüfus kayıtlarının yoğun olduğu yerlerin ve o topluma ait tarihi yerlerdeki türbelerin, tekke, hazireler gibi yerlerin atıl kaldığını görmekteyiz. Bütün bu çalışmaların sanat tarihi açısından güzel veriler ortaya çıkaracağına inanıyorum.

KAYNAKÇA

Abraş, H. "Çanakkale Yalı Camii Haziresi Mezar Taşları, Sanat Tarihi Dergisi, İzmir: 2003, s:21-22

Atabinen, R.S. "Mezarlıklarımız" TTK Belleteni, S,75, İstanbul: 1948, s.14 Barışta H.Ö., " Eyüp Sultan Mezarlığında Bazı Çocuk Mezar Taşları" I. EyüpSultan Sempozyumu, İstanbul: 1992, s:172

Çetin, H. "Bozyazı'da Sonun Başlangıcı" İslam Dünyasında Mezarlıklar ve Defin Gelenekleri, C.II.

Ankara: 1986, s:113

Dağlıoğlu, H.T. ‘‘Sanat Bakımından Mezarlar ve Mezar Taşları’’, I. Milletlerarası Türk Sanatları Kongresi C.1, İstanbul: 1962, s:59

Eyice, S. ‘‘Mezarlıklarımız’’, Türk Yurdu, İstanbul: 1955 s:242

Gümüőođlu, D. Anadolu’da Bir Köy: Eski Konak, Ankara: 2004, s:46-102

Ferrari, N.K. ‘‘Saraya Bağlı Bir Camii ve Hazinesi Kırım Hanlığının Payiahtı Bahçesaray’daki Han Sarayın Hazinesi’’ Belleten C.LXIV, S.5246, Ankara: 2003, s:381

İbn Fadlân, Risâletü İbn Fađlân fî vaşfi’r-rihle (nşr. Sâmî ed-Dehhân), Beyrut: 1987, s:7-59.

